

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

3 СОН, 2 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 3, ВЫПУСК 2

LAWYER HERALD

VOLUME 3, ISSUE 2

TOSHKENT-2022

**КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ.
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

- 1. РАХМОНОВ Зафаржон Зайниддинович**
ДАВЛАТ ХИЗМАТИ ВА ДАВЛАТ ФУҚАРОЛИК ХИЗМАТИНИНГ
ЎЗАРО ФАРҚЛИ ТОМОНЛАРИ 8
- 2. ХУДЖАМОВА Камола**
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА В
УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО И ЦИФРОВОГО ОБЩЕСТВА 13
- 3. ХАМРОЕВ Элдор Отамуродович**
СТАТУС СТОЛИЦЫ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН – ГОРОД ТАШКЕНТА КАК ГОРОД
РЕСПУБЛИКАНСКОГО ПОДЧИНЕНИЯ 23

**ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

- 4. БАБАКУЛОВ Зафар Курбонназарович**
ТОВАР БЕЛГИСИГА ПАРОДИЯ ЁКИ КИНОЯ:
ҚОНУНИЙ ЁКИ НОҚОНУНИЙ ҲИСОБЛАШ МАСАЛАСИ 32
- 5. DJUMANOV Askar**
LEGAL ANALYSIS OF MONEY AS THE OBJECT OF CIVIL RIGHTS 38
- 6. ДЖАМБАКИЕВА Феруза Бахтахуновна**
ТАДБИРКОРЛИК СОҲАСИДА ВОСИТАЧИЛИК
ШАРТНОМАСИНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ 43
- 7. МАҲМУДХОДЖАЕВА Умида Муминовна**
БОЛАДАН АЛОҲИДА ЯШАЁТГАН ОТА (ОНА)НИНГ ОТА-ОНАЛИК ҲУҚУҚЛАРИНИ
АМАЛГА ОШИРИШ МУАММОЛАРИ 48
- 8. БАҲРАМОВА Моҳинур Бахрамовна**
ХАЛҚАРО АРБИТРАЖ НИЗОЛАРИНИ СУНЪИЙ ИНТЕЛЛЕКТ ТОМОНИДАН
ҲАЛ ЭТИЛИШИ МАСАЛАЛАРИ 54
- 9. АБДУҚОДИРОВ Абдурауф Баходир ўғли**
ЮРИДИК ШАХС МИЛЛАТИНИ АНИҚЛАШДА НАЗОРАТ МЕЗОНИНИ
ҚЎЛЛАШ МУАММОЛАРИ 62

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

- 10. АДИЛОВ Бахрамбек Кахраманович**
ЖИНОИЙ ЖАЗОНИ ИЖРО ЭТИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ ҚОНУН
ҲУЖЖАТЛАРИНИНГ ТАВСИФИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 68
- 11. DJALILOV Furkat**
ISSUES OF LIABILITY FOR CRIMES RELATED TO THE PROPERTY INTERESTS OF
A CIVIL SERVANT IN THE CRIMINAL LAW OF SOME FOREIGN COUNTRIES 76

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

- 12. НИЯЗОВ Максуд Кадамович**
ДОПУСТИМОСТЬ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ, ПОЛУЧЕННЫХ В
ПРОЦЕССЕ ПРИМЕНЕНИЕ МЕР ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ПРИНУЖДЕНИЯ НА
СТАДИИ ДОСЛЕДСТВЕННОЙ ПРОВЕРКИ 84

13. ГОФУРОВ Бобур Аскаржон угли ПРЕДВАРИТЕЛЬНОЕ СЛУШАНИЕ ПО УГОЛОВНОМУ ДЕЛУ: ВОПРОСЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ.....	95
--	----

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

14. САИДОВА Лола Абдувахидовна ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ ДОСТИЖЕНИЯ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	100
15. АЗХОДЖАЕВА Роза Алтыновна МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ГЕННО-МОДИФИЦИРОВАННЫХ ПРОДУКТОВ В РАМКАХ ВТО	106

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

16. ИШАНХОДЖАЕВ Саидахмад Акрамович ЎЗБЕКИСТОНДА ТОВАР-ХОМ АШЁ БИРЖА САВДОЛАРИДА ПРОФЕССИОНАЛ ФАОЛИЯТНИ ТАРТИБГА СОЛИШГА ОИД АЙРИМ МАСАЛАЛАР	112
17. САФАРОВ Темур Уктамович ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИ ВА БОШҚАРУВИ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ОЧИҚЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ	120
18. ТИЛЛАБОЕВ Шохрухбек ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ОПЫТА ВЕЛИКОБРИТАНИИ И ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В СФЕРЕ ЗАЩИТЫ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ В ЗАКОНОДАТЕЛЬНО РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	125
19. ТОШБОЕВА Робия Собировна ТРАНСГРАНИЧНЫЕ ВОДЫ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ВОДНО-КАДАСТРОВОЙ ИНФОРМАЦИИ УЗБЕКИСТАНА.....	131

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

АДИЛОВ Бахрамбек Кахраманович
Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси
Магистратура Бошқарув фанлар кафедраси бошлиғи

ЖИНОИЙ ЖАЗОНИ ИЖРО ЭТИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИНИНГ ТАВСИФИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): АДИЛОВ Б.К. Жиноий жазони ижро этиш фаолиятини тартибга солувчи қонун ҳужжатларининг тавсифи ва ўзига хос хусусиятлари // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 3 (2022) Б. 68-75.

 3 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2022-3-10>

АННОТАЦИЯ

Мақолада бугунги кунда жазони изро этиш тизимида амалга оширилаётган ислохотлар очиб берилган. Шунингдек мазкур соҳани тартибга солиш бўйича қабул қилинган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар тизимли таҳлил этилган. Шу билан бир қаторда фаолиятни такомиллаштириш бўйича бир қатор таклифлар илгари сурилган.

Калит сўзлар: Инсон ҳуқуқ ва эркинликлари, Қонун, Кодекс, Қарор, Фармон, жазони ижро этиш тизими, маҳкум.

АДИЛОВ Бахрамбек Кахраманович
Начальник кафедры Академии МВД Республики Узбекистан

ХАРАКТЕРИСТИКА И ОСОБЕННОСТИ ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ АКТОВ, РЕГУЛИРУЮЩИХ УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

АННОТАЦИЯ

В статье раскрываются проводимые реформы в уголовно-исполнительной системе. Так, проведен системный анализ нормативн-правовых актов, принятых для регулирования этой сферы. Кроме того, было внесено ряд предложений по совершенствованию указанной системы.

Ключевые слова: Права и свободы человека, законы, кодексы, решения, указы, уголовно-исполнительная система, осужденный.

Adilov Bakhrambek
Chief of the Department of “Management sciences” of the Master`s Department
of the Academy of the MIA

PARTICULAR FEATURES AND CHARACTERISTICS OF REGULATIVE LEGISLATIONS IN RELATION WITH EXECUTION OF CRIMINAL PUNISHMENT

ANNOTATION

The article reveals reforms in the system of execution of criminal punishment in current conditions. Moreover, it systematically analyzes normative-legal documents created for regulating the activities of this field, as well as some proposals are developed for further improvement of the activity of criminal punishment execution.

Keywords: human rights and freedoms, law, code, decree, resolution, the system of execution of criminal punishment, prisoner.

Ҳар қандай давлатда демократиянинг асосий белгиловчи мезони инсон ҳуқуқ ва эркинликларининг муҳофаза қилинганлик даражасидир. Дарҳақиқат, ҳуқуқий демократик давлат қуришнинг асосий шарти инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш ҳамда жамиятда ҳар бир инсон ҳуқуқ ва эркинликлари кафолатланишининг ҳақиқий тизимини яратиш ҳисобланади.

Бугунги кунда инсон ҳуқуқлари масаласига бутун дунё аҳли катта эътибор билан қарамоқда. Шу жумладан, Ўзбекистон Республикасида ҳам инсон ҳуқуқлари соҳасида турли ислоҳотларнинг амалга оширилиши, унинг кўплаб халқаро ташкилотларга аъзо бўлганлиги ҳамда инсон ҳуқуқларига оид ҳужжатларнинг ратификация қилинганлиги Ўзбекистон Республикасида ҳам инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишга эътибор кучайганлигининг яққол далилидир.

Бу борада мамлакат Президенти Шавкат Миромович Мирзиёев инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш асосий вазифаси ҳисобланган ички ишлар органларининг фаолиятига ҳам алоҳида эътибор бериб келмоқда. Чунки айнан ички ишлар органлари мустақил Ўзбекистоннинг мамлакатдаги тинчлик ва барқарорлик мавжуд бўлиши, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлайди.

Ўтган давр мобайнида ички ишлар органлари тизимини такомиллаштириш борасида кенг кўламли ислоҳотлар амалга оширилди. Айниқса, ички ишлар органларининг маҳаллаларда жамоат тартибини сақлаш, фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш учун ташкил этилган қуйи бўғинини ривожлантириш ва мустаҳкамлаш бўйича салмоқли ишлар қилинди. Жумладан, ички ишлар органлари самарали фаолият олиб бориши учун бир қатор меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар имзолади. Бунинг яққол мисоли сифатида 2016 йил 16 сентябрда Ўзбекистон Республикаси “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги Қонуни [1] қабул қилинди.

Мазкур қонуннинг мақсади Ўзбекистон Республикаси ички ишлар органларининг фаолиятини тартибга солишдан иборат бўлиб, унда қонунийлик, ягоналик, фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларига риоя этиш ҳамда мазкур ҳуқуқлар, эркинликлар ва қонуний манфаатларни ҳурмат қилиш, очиқлик ва шаффофлик ички ишлар органлари фаолиятининг асосий принциплари эканлиги мустаҳкамлаб қўйилди.

Шу билан бир қаторда қонунда ички ишлар органларининг асосий вазифалари фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини, жисмоний ва юридик шахсларнинг мулкани, конституциявий тузумни ҳимоя қилиш, қонун устуворлигини, шахс, жамият ва давлатнинг хавфсизлигини, шунингдек ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва профилактикасини таъминлашдан иборат эканлиги белгилаб берилди.

Ички ишлар органлари тизимидаги амалга оширилаётган ислоҳотларнинг мантиқий давоми сифатида 2017 йил 10 апрелдаги “Ички ишлар органларининг фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда уларнинг масъулиятини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5005-сон Фармони [2], 2017 йил 29 ноябрдаги “Ички ишлар органлари кадрлари билан ишлаш ва уларнинг хизматини ташкил этиш тартибини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3413-сон Қарорлари [3] асосида ички ишлар органлари фаолиятида муҳим ҳуқуқий асос бўлиб хизмат қилмоқда.

Шунингдек Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 26 мартда “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари

тўғрисида”ги ПФ-6196-сон Фармони [4] ва мазкур Фармонга мувофиқ, 2021 йил 2 апрелда “Ички ишлар органларининг жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасидаги фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-5050-сон Қарори [5], 2021 йил 15 апрелда “Ички ишлар органлари учун профессионал кадрларни тайёрлашнинг сифат жиҳатидан янги тизимини жорий этиш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-5076-сон Қарори [6] лари қабул қилинди.

Давлат раҳбари томонидан қабул қилинган мазкур меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда ички ишлар органларининг фаолиятини такомиллаштириш, уни тартибга солиш, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш каби бир қатор вазифалар белгиланган. Жумладан, Президентимизнинг ПФ-6196-сон Фармонида ички ишлар органлари фаолиятини ташкил этишнинг мутлақо янги механизмлари белгилаб берилган бўлиб, унда вазирликнинг бир қатор бошқармалари негизида департаментлар ташкил этилди. Унга мувофиқ:

- Жиноят қидирув бош бошқармаси, Терроризм ва экстремизмга қарши курашиш бош бошқармаси, Тезкор-қидирув ҳамкорлиги бошқармасини ўз ичига оладиган Тезкор-қидирув департаменти;

- Патруль-пост хизмати ва жамоат тартибини сақлаш бош бошқармаси, Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бош бошқармаси, Йўл ҳаракати хавфсизлиги бош бошқармаси, Пробация хизматини ўз ичига оладиган Жамоат хавфсизлиги департаменти;

- Транспортда хавфсизликни таъминлаш бош бошқармаси, Хавфсиз туризмни таъминлашни мувофиқлаштириш бошқармасини ўз ичига оладиган Транспорт ва туризм объектларида хавфсизликни таъминлаш департаменти;

- Кадрлар бош бошқармаси, Маънавий-маърифий ишлар бошқармаси, касбий тайёргарлик бошқармасини ўз ичига оладиган Маънавий-маърифий ишлар ва кадрлар билан таъминлаш департаменти;

- Жазони ижро этиш бош бошқармаси негизида Ички ишлар вазирлиги ҳузуридаги Жазони ижро этиш департаментлари ташкил этилди.

Албатта амалга оширилган ислохотлар негизида мазкур департаментларнинг ташкил этилиши ички ишлар органлари қонун устуворлиги ва инсон ҳуқуқларининг ҳимоя қилиниши асосий мезон сифатида эътироф этилиши билан белгиланади.

Фикримизча, қонун устуворлиги халқ ҳокимияти ва инсон ҳуқуқлари тушунчалари билан бевосита боғлиқ принципдир. Чунки халқ ҳокимияти деганда фуқароларнинг қарорлар қабул қилиш жараёнида бевосита ёки билвосита иштирок этиш ҳуқуқи тушунилади. Шу маънода халқ иродасининг ифодаси бўлган, фуқароларнинг парламентга сайлаб қўйган вакиллари орқали ёки ўзлари томонидан бевосита референдум орқали қабул қилинган қонунлар халқ ҳокимиятчилигининг натижаси, мажозий қилиб айтганда, меваси ҳисобланади. Инсон ҳуқуқ ва эркинликлари қонунлар воситасида ҳаётга жорий этилади, аслида қонунларнинг пировард мақсади ҳам инсон, унинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишдан иборатдир.

Дарҳақиқат, ҳуқуқий демократик давлат барпо этишнинг устувор йўналишларидан бири бу инсон ҳуқуқ ва эркинликлари таъминланганлигининг самарали механизмларига эга бўлишдир. Инсон ҳуқуқи нафақат сўзда, балки амалда ҳам олий қадрият сифатида эътироф этилиши лозим. Ҳозирги кунда мамлакатимиз ҳаётида инсон ҳуқуқларини таъминлаш мақсадида амалга оширилаётган ислохотлардан энг йирик ва аҳамиятлиси бу суд-ҳуқуқ ислохотларидир. Бу жараёнда жиноят-ҳуқуқий соҳада жиноят қонунчилигига киритилаётган ўзгартиришлар ва жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши, амнистия ва ярашув институтларини қўллаш, пробация хизматини жорий этишнинг янада кенгайтирилганлиги катта аҳамият касб этади.

Бугунги кунда мамлакатимизда мазкур соҳага алоҳида эътибор қаратилиб, унинг ҳуқуқий асослари ҳамда механизми доимий равишда такомиллаштирилиб борилмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 7 ноябрдаги “Жиноят-ижроия қонунчилигини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори [7] бунинг яққол мисолидир. Мазкур ҳужжат жиноий жазоларнинг ижросини таъминлаш соҳасидаги норматив-ҳуқуқий базани янада такомиллаштиришнинг етти устувор йўналишларини белгилаб берди ва улар қуйидагилардан иборат:

биринчидан, жиноят-ижроия қонунчилиги нормаларини унификация қилиш, тизимлаштириш ва уйғунлаштириш;

иккинчидан, маҳкумлар ҳуқуқларига сўзсиз риоя этилишини, уларнинг шаъни ва қадр-

қиммати ҳурмат қилинишини таъминлашнинг сифат жиҳатидан янги механизмларини жорий этиш;

учинчидан, маҳкумлар онгида қонунга итоаткор хулқ-атворни, инсонга, меҳнатга, ижтимоий турмуш қоидалари ва аъъаналарига ҳурмат муносабатини шакллантириш тизимини такомиллаштириш;

тўртинчидан, умумэтироф этилган халқаро стандартларга мос равишда маҳкумлар ҳуқуқлари доирасини янада кенгайтириш;

бешинчидан, маҳкумлар, биринчи навбатда, вояга етмаганлар ва ёшларнинг таълим олиши, касбий тайёргарлигини ташкил этиш ҳамда бандлигини таъминлаш тизимини ривожлантириш;

олтинчидан, озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазоларни ижро этиш механизмларини тубдан қайта кўриб чиқиш, шартли ҳукм қилинган ва жазони ўташдан муддатидан илгари шартли озод қилинган шахсларнинг хулқ-атвори устидан назорат самарадорлигини ошириш;

еттинчидан, жазони ижро этиш муассасалари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини кучайтириш, уларнинг озодликдан маҳрум этиш жойлардан озод этилган шахсларни ижтимоий мослаштиришда фуқаролик жамияти институтлари билан узвий ҳамкорлигини таъминлашдан [7] иборатдир.

Шунингдек, қарорда Пробация хизматини ташкил этиш бўйича вазифа қўйилган бўлиб, мазкур қарор ижросини таъминлаш мақсадида, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 14 февралда “Ички ишлар органлари пробация хизмати фаолиятини самарали ташкил этиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 84-сонли қарори [8] қабул қилинди.

Мазкур қарорда Пробация хизматининг асосий вазифалари белгиланган бўлиб улар қуйидагилардан иборат:

- Ички ишлар органларининг озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазоларни (жарима, муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш, мажбурий жамоат ишлари, ахлоқ тузатиш ишлари ва ҳ.к.) ижро этиш бўйича фаолиятини бошқа давлат органлари ва ташкилотлари, шунингдек жамоат тузилмалари билан ўзаро ҳамкорликда самарали ташкил этиш;

- шартли ҳукм қилинган ва жазони ўташдан муддатидан илгари шартли озод қилинган шахсларнинг хулқ-атвори устидан таъсирчан назоратни амалга ошириш;

- назорат остидагилар, шунингдек жазони ижро этиш муассасаларидан озод этилган вояга етмаганларнинг ижтимоий мослашуви ва ишга жойлашишига, шу жумладан уларнинг касбий тайёргарлиги бўйича тадбирларни ташкил этиш орқали ҳар томонлама амалий кўмаклашиш;

- назорат остидагиларнинг қайта жиноят содир этиш хавфини аниқлаш ва бунга йўл қўймаслик бўйича профилактик чора-тадбирларни амалга ошириш, уларнинг шахсини ижтимоий-психологик портретни тузган ҳолда ўрганиш.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 30 июндаги “Ўзбекистон Республикаси Жиноят-ижроия кодексига маҳкумларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ишончли ҳимоя қилинишини таъминлашга қаратилган ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонуни [9] ҳам Жиноят-ижроия Кодексига бўшлиқларни тўлдиришга хизмат қилади.

Энг муҳими, 2020 йил 1 июнга қадар илғор хорижий тажрибани ўрганиш асосида, янги таҳрирдаги Жиноят-ижроия Кодекси лойиҳаси ишлаб чиқилиши вазифаси юклатилди. Қонунчиликни янгилашдан мақсад фақат қонун қабул қилиш эмас, аксинча, янги қонунлар эртага фуқароларга қандай амалий наф бериши, уларнинг ҳаётини қандай енгиллаштириши ҳақида бош қотиришдан иборат бўлмоғи лозим.

Дарҳақиқат, Ўзбекистон Республикасининг амалдаги Жиноят-ижроия кодексининг 2-бобида маҳкумларнинг ҳуқуқий ҳолати белгиланган бўлиб, мазкур бобда маҳкумлар ҳуқуқий ҳолатининг асослари (8-модда), маҳкумларнинг асосий ҳуқуқлари (9-модда), юридик ёрдам олиш ҳуқуқини таъминлаш (10-модда), маҳкумларнинг шахсий хавфсизлик ҳуқуқи (11-модда), маҳкумларнинг виждон эркинлигини таъминлаш (12-модда), шунингдек маҳкумларнинг асосий мажбуриятлари (13-модда) белгиланган.

Маҳкумларнинг Жиноят-ижроия кодексда назарда тутилган ҳуқуқий ҳолати, яъни уларнинг асосий ҳуқуқ ва мажбуриятлари таҳлил этилганда, мазкур нормаларнинг аксарияти

бланкет хусусиятга эгаллиги, нормаларнинг ўзида уларни амалга ошириш механизмлари тўлиқ кўрсатилмаганлиги ва ушбу қоидалар Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида ва умумэтироф этилган халқаро стандартларда белгиланган шаклда ҳамда уларга мувофиқ ҳолатда баён этилмаганлигини кузатиш мумкин.

Шу билан бир қаторда қарорда маҳкумлар ҳуқуқларига сўзсиз риоя этилишини, уларнинг шаъни ва қадр-қиммати ҳурмат қилинишини таъминлашнинг сифат жиҳатидан янги механизмларини жорий этиш, умумэтироф этилган халқаро стандартларга мос равишда маҳкумлар ҳуқуқлари доирасини янада кенгайтириш каби устувор вазифалар муҳим аҳамият касб этади.

Мамлакатимизда жиноят содир этган шахсларни ахлоқан тузатиш, уларни жамиятдан ажратмаган ҳолда жамоатчилик билан узвий ҳамкорликда қайта тарбиялаш борасида кенг кўламли чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Хусусан, илғор хорижий тажриба ва халқаро стандартларни инобатга олган ҳолда, ички ишлар органлари тизимини ислоҳ қилиш, ҳуқуқбузарликларни барвақт профилактика қилиш ва жиноятчиликка қарши курашиш бўйича кўрилатган чора-тадбирлар натижасида пробацация хизмати фаолияти йўлга қўйилди.

Жаҳон тажрибаси шуни кўрсатадики, кўплаб хорижий мамлакатларда озодликдан маҳрум қилиш жазосини ўтаётган маҳкумларнинг ҳуқуқий ҳолати ва уларга таъсир этишнинг энг самарали, айна пайтда, истиқболли усул ва методларини ишлаб чиқиш ҳамда амалиётга жорий этиш масалалари турлича ҳал этилган.

Жумладан, Финляндия, Швейцария, Германия Федератив Республикаси, Буюк Британия ва Америка Қўшма Штатларида жазони ижро этувчи муассаса ва органларнинг ҳар хил тизимларини шакллантириш, жазони ўташ даврида маҳкумлар билан муомала қилишнинг илмий асосланган методларини ишлаб чиқиш ва қўллаш, маҳкумларни тоифалаш ҳамда уларга нисбатан дифференциал тарзда ёндашув борасида бой амалий тажрибалар тўпланган.

Озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазоларни ижро этиш, пробацация бўлим (гурух)лари назорати остидаги шахсларнинг (кейинги ўринларда назорат остидагилар деб юритилади) ҳулқ-атвори устидан таъсирчан назоратни амалга ошириш бўйича янги тизим яратилди. Натижада, назорат остидагилар томонидан қайта жиноят содир этилиши камайишига эришилди.

Шу билан бирга, пробацация хизмати фаолиятининг механизмларини такомиллаштириш, назорат остидагиларга ижтимоий-ҳуқуқий ва психологик ёрдам кўрсатиш тартибини жорий этиш, айниқса уларнинг “ижтимоий-психологик портрети”ни тузган ҳолда ўрганиш, шунингдек бу жараёнларда мутахассис-психологларни тайёрлаш, пробацация бўлинмаларига мутахассис-психологларни жалб этиш тизимини йўлга қўйиш зарурати юзага келмоқда.

Дарҳақиқат, сўнгги йилларда жазони ижро этиш тизимини такомиллаштириш соҳасида бир қатор ишлар амалга оширилди. Хусусан, маҳкумларнинг ҳуқуқларига сўзсиз риоя этиш, уларнинг шаъни ва қадр-қимматини ҳурмат қилиш, ушбу соҳада коррупция ва мансаб ваколатини суиистеъмол қилиш ҳолатларига барҳам бериш, жазони ижро этиш муассасаларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш бўйича комплекс чора-тадбирлар амалга оширилди.

Жазони ижро этиш тизимида таълим муассасаларининг фаолияти тубдан ислоҳ қилинди, маҳкумларни ўқитиш жараёнига инновацион педагогик технологиялар жорий этилди, биринчи навбатда, вояга етмаганлар ва касб-ҳунарга эга бўлмаган маҳкумларни касбий тайёрлаш механизмлари қайта кўриб чиқилди.

Жазони ижро этиш муассасалари фаолиятида замонавий ахборот-коммуникация технологияларини, маҳкумларни назорат қилишнинг замонавий техника воситаларини, шунингдек, улар учун масофали видео-учрашув ташкил этиш имконини берувчи видеоконференция тизимини жорий этиш ва қўллаш бўйича кенг чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Маҳкумларнинг меҳнат билан бандлигини самарали таъминлаш мақсадида жазони ижро этиш муассасаларида ишлаб чиқариш фаолиятини ривожлантириш бўйича комплекс чора-тадбирлар қабул қилинмоқда. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Инсон ҳуқуқлари бўйича вакили (Омбудсман)нинг жазони ижро этиш фаолиятини мониторинг қилиш борасидаги ваколатлари кенгайтирилди.

Бу борада, Ўзбекистон Республикаси Жиноят-ижроия кодексининг 9-моддаси маҳкумларнинг асосий ҳуқуқларига бағишланган бўлиб, унга асосан маҳкумлар, жазони

ўташ тартиби ва шартлари тўғрисида, ўз ҳуқуқлари ва мажбуриятлари ҳақида ахборот олиш; жазони ижро этувчи муассаса ёки орган маъмуриятига, бошқа давлат органлари ва жамоат бирлашмаларига ўз она тилида ёки бошқа тилда таклиф, ариза ва шикоятлар билан мурожаат этиш; ўз таклиф, ариза ва шикоятларига мурожаат этилган тилда жавоб олиш, тушунтириш бериш ҳамда ёзишмалар олиб бориш, зарур ҳолларда таржимоннинг хизматидан фойдаланиш; ўқув, бадий ва бошқа хил ахборот материалларидан фойдаланиш; соғлиғини сақлаш, Ўзбекистон Республикаси Президенти, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси депутатлари, халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашлари депутатлари сайловларида ҳамда референдумда иштирок этиш каби ҳуқуқларга эга.

Эътироф этишимиз лозимки, мамлакат Президенти Шавкат Мирзиёев ташаббуси билан қонун устуворлигини таъминлаш, қонунийликни мустаҳкамлаш, уларни замонавий босқичларга кўтариш ва жазони ижро этиш тизимини такомиллаштириш фаолиятининг очиқлиги ва шаффофлигини таъминлаш, маҳкумларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларининг ҳимоясини таъминлашга қаратилган кенг қамровли ислохотлар амалга оширилмоқда.

Хусусан, 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида қонун устуворлигини таъминлаш ва суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилишга йўналтирилган суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини ҳамда фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини таъминлаш, маъмурий, жиноят, фуқаролик ва хўжалик қонунчилигини, жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш тизими самарасини ошириш, суд жараёнида тортишув тамойилини тўлақонли жорий этиш, юридик ёрдам ва ҳуқуқий хизматлар сифатини тубдан яхшилаш [10] каби устувор йўналишлар белгилаб берилган.

Бу йўналишда тегишли қонунчилик ва меъёрий-ҳуқуқий база шакллантирилиб, доимий равишда такомиллаштириб келинмоқда. Айниқса, жиноят-ижроия қонунчилиги бўйича жиноий жазолар ва уларни ижро этиш тартибини инсонпарварлаштириш, маҳкумларнинг ҳуқуқларига сўзсиз риоя этиш, уларнинг шаъни ва қадр-қимматини ҳурмат қилиш, ушбу соҳада коррупция ва мансаб ваколатини суиистеъмол қилиш ҳолатларига барҳам бериш, жазони ижро этиш муассасаларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш бўйича комплекс тадбирлар амалга ошириб келинмоқда.

Шу нуқтаи назардан қарайдиган бўлсак, Ўзбекистонда маҳкумларнинг ҳуқуқ, эркинлик ва бошқа қонуний манфаатларининг таъминланишига хизмат қиладиган бир қатор, жумладан, Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 30 июндаги “Ўзбекистон Республикасининг жиноят-ижроия кодексига маҳкумларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ишончли ҳимоя қилинишини таъминлашга қаратилган ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонуни [11], Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 26 мартдаги “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6196-сонли Фармони [4], 2017 йил 11 августдаги “Ички ишлар органларининг озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлган жазоларни ижро этиш соҳасидаги фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3200-сонли [12], 2018 йил 7 ноябрдаги “Жиноят-ижроия қонунчилигини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4006-сонли [13], 2019 йил 2 августдаги “Қорақалпоғистон Республикаси ички ишлар вазирлигининг 19-сон ихтисослаштирилган жазони ижро этиш колониясини тугатиш тўғрисида”ги ПҚ-4414-сонли [14], 2021 йил 2 апрелдаги “Ички ишлар органларининг жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасидаги фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-5050-сонли [5] Қарорлари ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 5 мартдаги “Озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ жазоларни ижро этиш муассасаларининг фаолияти самарадорлигини таъминлаш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги 128-сонли Қарори [15] каби меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди.

Буларнинг барчасининг мазмун-моҳиятида маҳкумларнинг ҳуқуқларига сўзсиз риоя этилиши назарда тутилган бўлиб, уларнинг шаъни ва қадр-қимматининг ҳурмат қилинишини таъминлаш, уларнинг ҳуқуқ ва эркинликларига риоя этиш, шаъни ва қадр-қимматини ҳурмат қилишга қаратилган комплекс чора-тадбирлар қабул қилиш, жиноят-ижроия қонунчилигини, шу жумладан озодликдан маҳрум этиш жойларида маҳкумларни сақлаш шарт-шароитларини

янада гуманизация қилишни назарда тутувчи қонунчиликни такомиллаштириш, Ўзбекистон Республикасининг Сайлов кодекси билан ижтимоий хавфи катта бўлмаган ва унча оғир бўлмаган жиноятларни содир этганлиги учун озодликдан маҳрум этиш жойларида сақланаётган шахсларнинг сайловларда иштирок этиши бўйича чекловни бекор қилиш, қилмишига чин кўнгилдан пушаймон бўлган ва қатъий тузалиш йўлига ўтган озодликдан маҳрум этишга ҳукм қилинган шахсларни афв этиш ишлари амалга ошириб келинмоқда.

Шунингдек, мамлакат Президенти Шавкат Мирзиёев 2020 йилнинг 29 декабрдаги Олий Мажлисга ва халқимизга йўллаган Мурожаатномасида “Инсон ҳуқуқ ва эркинликларини кафолатли ҳимоя қилиш, қонун устуворлигини таъминлашга қаратилган ислохотлар янги йилда ҳам изчил давом эттирилади. Жумладан, халқаро стандартлардан келиб чиқиб, 25 та манзил-колониялар босқичма-босқич қисқартирилади. Бундан буён биринчи марта озодликдан маҳрум этилган шахсга берилган жазо енгилроғи билан алмаштирилса, у манзил-колонияга ўтказилмасдан, тўғридан-тўғри пробация назоратига олинади.

Мазкур енгиллик натижасида ҳозирда жазо ўтаётган 6 минг нафар шахсга ўз маҳалласи назорати остида оиласи бағрида бўлиш имконияти яратилади. Шу билан бирга, жазони енгилроғи билан алмаштириш ва шартли озод қилиш тўғрисида тақдимнома киритиш ваколати жазони ижро этиш муассасаларидан янги ташкил этиладиган инсонпарварлик комиссияларига ўтказилади” – дея таъкидлаганлари ҳам маҳкумларнинг ҳуқуқларига сўзсиз риоя этилиши, уларнинг шаъни ва қадр-қимматини ҳурмат қилиниши янги босқичга кўтарилди десак хато қилмаган бўламиз.

Шу билан бирга, жиноят-ижроия амалиётини ўрганиш натижалари маҳкумларнинг ҳуқуқларига риоя этиш, уларнинг шаъни ва қадр-қиммати ҳурмат қилинишини таъминлаш, келгусида жамиятга ижтимоий мослаштириш учун ахлоқан тарбиялаш ва меҳнатга ўргатишнинг шаффоф ва янада самарали ҳуқуқий механизмларини жорий этиш зарурлигидан далолат бермоқда.

Таъкидлаш жоизки, биргина Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 7 ноябрдаги “Жиноят-ижроия қонунчилигини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-4006-сонли Қарори [13] айнан ана шу муаммо ва камчиликларни бартараф этиб, жиноят-ижроия қонунчилигини такомиллаштиришни назарда тутди. Мазкур Қарор билан “2019–2021 йилларда Ўзбекистон Республикаси жиноят-ижроия қонунчилигини такомиллаштириш концепцияси” маъқулланди.

Концепцияда 1997 йилда қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-ижроия кодекси қонун устуворлиги ва жавобгарликнинг муқаррарлиги тамойилини таъминлаш, маҳкумларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш, улар томонидан қайта жиноят содир этилишининг олдини олиш мақсадида тарбиялаш ва ахлоқан тузатиш учун ҳуқуқий пойдевор бўлиб хизмат қилганлиги, жазони ижро этиш тизимида таълим муассасаларининг фаолияти тубдан ислоҳ қилинганлиги, маҳкумларни ўқитиш жараёнига инновацион педагогик технологиялар жорий этилганлиги, биринчи навбатда, вояга етмаганлар ва касб-ҳунарга эга бўлмаган маҳкумларни касбий тайёрлаш механизмлари қайта кўриб чиқилганлиги ва шу каби бир қатор ижобий ишлар санаб ўтилган.

Мухтасар қилиб айтганда, юқорида санаб ўтилган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар Ўзбекистон Республикасида маҳкумлар ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, маҳкумларни ахлоқан тузатиш, уларнинг жиноий фаолиятининг олдини олиш, шунингдек, бошқа шахслар томонидан жиноят содир этилишига чек қўйишнинг самарали тизимини яратиш учун мустаҳкам ҳуқуқий асос бўлди.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 16 сентябрь “Ички ишлар органлари тўғрисида” ги ЎРҚ-407-сон Қонуни // <https://www.lex.uz/acts/3027843>
2. 2017 йил 10 апрелдаги “Ички ишлар органларининг фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда уларнинг масъулиятини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-5005-сон Фармони // <https://lex.uz/docs/3159827>
3. 2017 йил 29 ноябрдаги “Ички ишлар органлари кадрлари билан ишлаш ва уларнинг хизматини ташкил этиш тартибини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-3413-сон Қарорлари // <https://lex.uz/docs/3430641>;
4. 2021 йил 26 мартдаги “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши

курашиш соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6196-сон Фармони // <https://lex.uz/docs/5344118>;

5. 2021 йил 2 апрел “Ички ишлар органларининг жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасидаги фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-5050-сон Қарори // <https://lex.uz/docs/5353841>;

6. 2021 йил 15 апрел “Ички ишлар органлари учун профессионал кадрларни тайёрлашнинг сифат жиҳатидан янги тизимини жорий этиш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-5076-сон Қарори // <https://lex.uz/docs/5377619>;

7. Халқ сўзи. – 2018. – 7 ноябр.

8. Халқ сўзи. – 2020. – 14 февр.

9. Халқ сўзи. – 2020. – 30 июнь.

10. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2017. – № 6

11. 2020 йил 30 июндаги “Ўзбекистон Республикасининг жиноят-ижроия кодексига маҳкумларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ишончли ҳимоя қилинишини таъминлашга қаратилган ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонуни // <https://lex.uz/docs/4877837>;

12. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 33-сон, 838-модда. 2017 йил 11 август “Ички ишлар органларининг озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлган жазоларни ижро этиш соҳасидаги фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3200-сонли Қарори // <https://lex.uz/docs/3309651>

13. 2018 йил 7 ноябрдаги “Жиноят-ижроия қонунчилигини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4006-сонли Қарори // <https://lex.uz/docs/4045443>;

14. 2019 йил 2 август “Қорақалпоғистон Республикаси ички ишлар вазирлигининг 19-сон ихтисослаштирилган жазони ижро этиш колониясини тугатиш тўғрисида”ги ПҚ-4414-сонли Қарори // <https://lex.uz/docs/4459347>;

15. 2020 йил 5 март “Озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ жазоларни ижро этиш муассасаларининг фаолияти самарадорлигини таъминлаш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги 128-сонли Қарори // <https://lex.uz/docs/4756536>.